

Závada Péter

Oidipusz-sündisznó

A vers minden bizonnyal vak sündisznó, önmagát fölsértő seb, mely az út közepén összegömbölyödve kiteszi magát a közelgő veszélynek. A megértés ennél fogva katasztrófa, és hasonlóan az önmagára záródó jelhez, a hermetikus költő is magába fordul, térdét magzatpózban hasához húzza, és mikor végre szembenézhetne tűskéivel, megvakítja magát. Oidipusz sem volt más, csak egy vak sündisznó, örvénylő seb, önmagukra utaló tűskék, egy hermetikus költő, ki anyja iránt beteljesületlen vágyat érzett, de kihámozta magát a bűn ködéből, és tragikus hősként sorsa fölé emelkedett. Fenségest álmódott, ám végül csak a földközeli vacogás jutott neki osztályrészül, nem értette, hogy a mocsok fenségesebb a fenségesnél, nem pusztá csinálás, a mesterember dolgos keze munkája, de nem is áttetsző ideák kristályszerkezete: csak a lágyuló anyag, pusztá, történető beton. Feküdni szuszogó labdává gömbölyödve a forró aszfaltúton és a karambolt várni. Ha az Oidipusz-sündisznónak szerencséje van, apja lesz az, ki mikor észreveszi – nyilván későn –, félrerántja a kormányt úton Delphoi felé. A hermetikus költő vacog. Képeiből szűrős kültakarót von maga köré, mert amit nem értünk, attól félünk, és amitől félünk, azt tiszteljük. Nincs többé kiszolgáltatva a hatalomnak, mától ő a hatalom. Hisz annál az erő, akinél a szimbólum. A hatalom színpadán most a szimbólum áll, és amit széles mozdulatokkal utánoz, nem evilági eszme, szép, tehát erkölcsös. A szimbólum leveti álarcát, és mögüle az allegória szól egy eddig ismeretlen nyelven, melyben mindent úgy neveznek, ahogy ő akarja, de mire megértenénk, mást jelent. A hermetikus költő, ez az obskúrus, vak sündisznó, él-hal a szimbólumért: befúrja magát a szó mélyére, ősszel az esőtől

nyirkos avarba, szuszog, kotor, szórja a jelentést,
ott munkál benne a fölfedezés vágya, pedig
a szerves bomlás néha csak szerves bomlás.
És ha megfejtetni nem képes, amit talált,
keres valamit, amit elrejthet. A szimbólum
odaédesgeti a hatalom trónjának tövébe,
és a kilátás lenyűgöző. Tömegek hordoznak nehéz
zászlókat, suhogásukba beburkolóznak,
mint egy szavak nélküli ünnepi beszédbe.
A hermetikus költő a fenségesre vágyott,
de még nem tudja, hogy amit képes
magába oldani a tömeg, az nem lehet fenséges,
mert bár a rettegést így is a szabadság érzése követi,
nem adatik meg a rápillantás hűvös távolsága.
Még nem gondol a menetszlop közepén vonuló
pontra, ahol mindig lesz, aki egyedül marad,
hogy a hatalom nevetése, akár egy kastély,
majd úgy szakad föl belőle fehér tornyaival,
és mint az árnyék, jár-kel lépcsőin a gyász.

A kulcs

Ha szemléleteim kibámulhatnak a párásra lehelt
ablakon a zápor áztatta, nyárvégi kertbe,
és az ablak most nem más, mint homályos
szaruhártyám, könnyedén megállapíthatom,
kint esik az eső. Ha pedig kinyújtom a karom,
és kézfejem valóban vizes lesz, joggal hihetek
ítéletemnek. Rávehetném magam, hogy kimondjam
az igazságot a záporral és az ablakkal kapcsolatban,
de úgy kijelentéseim is eláznának, ezért
jobbnak látom magamban tartani őket,
elvégre a szájban van az igazság helye.
Ez mind a hétköznapok rutinja. Mint ahogy
elfogadom a hallban föllelhető dolgok nevét,
a komódét, a szobainasét, az esernyőtartóét,
pedig önkényesen el is keresztelhetném őket újra,
vagy ugyanígy a lakásból kilépve mindazt,
ami a láthatárra olyan hézagmentesen illeszkedik,
hogy mikor kalapot mondok, valójában házra,
mikor házat, igazából autóra gondoljak.
Mint mikor egyik reggel hosszas keresés után sem
akaródzott megtalálnom a lakáskulcsot.

Ám egyszer csak fölfénylett a kanapén,
 a ledobott ruhák és kabátok kupaca alól.
 Ekkor még nem sejtettem, hogy a felfedezés
 miatt érzett öröm, mint egy fölwillanva beégő vakuemlék,
 eltakar előlem egy másik ráismerést: kedvenc
 szemüvegemet, amit szintén oly régóta hiába
 kerestem. A vakító fény, melynek fogadott testvére
 a fátyolként szemünkre telepedő szürkület,
 világosabbnak tetszett a tisztánlátásnál.
 Ilyenformán azonban a szemüveg is kulcs,
 valami, ami a nézés ajtaját nyitja, valami,
 ami az ismeretlenség homályába rejtett,
 ekkor még meg-nem-mutatkozó.
 Úgy látszik tehát, hogy a kulcsot bármikor
 megtalálhatom a kanapé párnái közti részben,
 a földben, egy félbehagyott építkezésen,
 vagy ennek a szövegnek a sorai közé ékelődve,
 ám arról, hogy mit értek kulcs alatt, a kérdés
 bizalmas és összetett természeténél fogva
 nem beszélhetek. Ez a kiténtetettek igazsága.
 Persze, mondhatnám, hogy ez korántsem
 kivételes helyzet, nem csak a költőnek,
 a templomépítőnek vagy az államalapítónak szól:
 a kulcsok mindenkor és bárkinek fölfénylenek,
 lépten-nyomon megmutatják addig nem látott arcuk,
 ahogy mondani szokás, másképp mutatják föl
 magukon az igazságot. De megadatik-e mindenkinek
 ez a kiváltság? Ugyanazt értem-e most is kulcs alatt,
 mint amire a legtöbb utaltam általa?
 És ha igen, honnan sejtem, hogy másoknak is
 ezt jelenti? Nem sűríti-e magába a kifejezés
 mindazt, amit valaha olvastam vagy hallottam róla,
 nem nyílik-e meg kavargva maga a kulcs is,
 és nem rántja-e magába jelentésének örvénylő sokféleségét,
 mint habot a lefolyó spirálkarjai? Ha kulcs az lehet,
 aminek fogazata van, akkor zár az, ami
 ijedtében lenyeli nyelvét. Míg nyelvezete
 csak akkor van, ha a kattogás is beszéd.
 Zár tehát az, aki meghallva az igazságot elnémul,
 és megnyílik annak, ami számára ismeretlen.
 Szent Péter megkapta a keresztény mennyek kulcsát,
 így ő maga is nyitható ajtóvá lényegült. De ha
 az édenben ott áll a tudás fája, miért ne lehetne
 az odú is lakható kulcslyuk? Többnyire minden
 kulcs a saját zárját nyitja, de a tolvajkulcs lényegénél fogva

bármelyikbe beleillik. Ilyenek a lapos és barázdált igazságok, melyek hossztengelyük körül elforgatva a védtelen elmét könnyedén nyitják.

Nem lehet más a célunk, minthogy mi is zárrá váljunk, és a kulcsot szánkba véve megízleljük.

Legjobb azonban, ha le is nyeljük.

Így látjuk meg, hogy a kulcs bennünk élő képe egyezik-e azzal, amit az imént a kezünkben fogtunk,

és többé senki nem állíthatja,

hogy egyedül ő hordozza a kulcs igazságát.

Kovács Edward

Pán adománya

Csak romok maradtak nekünk, hogy őrizzük hiányait egy letűnt vagy talán sosem volt Árkádia omladékainak, sziklás hegymok repedéseit, a kies legelők szikkadt talaját, dús folyók, fodrozódó patakok szálkákkal teli medreit, Orpheusz letépett fejének panaszát, holt nyelvek meghallásra váró sóvárgását, sűrűn benőtt vadасait a kiismerhetetlenek, buján illatozó lugasokat, az otthonosságot nyújtó sípok elhalkuló rezgéseit, s mindezt a képzelet egészlegességigénye igyekszik teljessé tenni. Platónnal szólva eidosszá, elérhetetlen képpé, melynek el kell pusztulnia ahhoz, hogy legyen, mely már eleve helyettesíthetővé teszi a hiányos torzót, ezt a távolságban fellelhető ruinát, a természetet, a hatalmas Pánt, a mindenség urát, mely körülvesz, magába foglal, várva, hogy megszólítsák, hogy önmaga kitölthetlenségével válaszoljon, a némasággal. Ahogy Ovidiustól tudjuk, Syrinx nádszálakká változása szükséges feltétele az erotikus vágy művészi szublimációjának, az elszalasztott, az elűzött jelenlét utáni epekedésnek. Csak ez indíthatja képtelen sóhajokra Pánt, ez igézheti meg, hogy sípjába fújva az ajkairól legördülő légmozgással, harmonikus zengéssel pótolja a mássá lett nimfát. Ezt a csereműködést tekintve Pán fentebb ismertetett mitológé mája egészen hasonlatos Orpheuszéhoz, a proto- és lantköltőéhez, ugyanakkor, előbbi azért sem tűnhet fel egyértelműen a tolmács szerepében, mert nem értjük az ajkak hangszközhöz tartott, bizsergető közelségét, a beszédet nélkülöző vágy sóhajait [annak ellenére sem, hogy az istenek hírnökének sarja, valamint ábrázolási hagyománya rendre a kultúra–natúra, emberi–állati köztességben jeleníti meg], mert jelen esetben a lant műnem- és műfajkategória, így értékjelölő is, ami abból